

S?N?P?

MEDZI HISTÓRIOU A MYSTIFIKÁCIOU

FOTOGRAFIE - JÁN VIAZANIČKA
TEXT - ZUZANA L. MAJLINGOVÁ

POMNÍKY A PAMÄTNÍKY

Pomníky a pamätníky venované Slovenskému národnému povstaniu (SNP) realizované v Československu po nástupe komunistického režimu boli vytvorené na pozadí komplexného vzťahu medzi štátnou mocou a umením. Vtedajšia kultúrna politika a historiografia presadzovala teleologické chápanie šťastnej socialistickej budúcnosti, na ktorej počiatku bolo práve Povstanie. Ideológia štátneho socializmu preto venovala monumentálnej tvorbe spojenej s pietnym pripomínaním a oslavami SNP mimoriadnu až mýtotočnú pozornosť.

V súdobej literatúre sa udáva, že v Stredoslovenskom kraji sa koncom 70. rokov 20. storočia nachádzalo viac ako 960 povstaleckých pamiatok. Tvorbu pomníkov a pamätníkov usmerňovali vyhlášky a zákony. Na celý priebeh ich realizácie až po slávnostné odhalenie dozerali ideologické komisie príslušných orgánov komunistickej strany.

V Banskej Bystrici, centre antifašistického odboja, sa každoročne organizovali celoštátne masové oslavy SNP. Pri príležitosti okrúhlych výročí boli verejnosti sprístupňované nové pomníky a pamätníky, pri ktorých sa počas osláv organizovali pietne spomienky a kladenia vencov. Slúžili aj ako miesta stretnutí politických elít a medzinárodných návštev spriatelnených krajín na čele so Sovietskym zväzom. Organizovali sa pri nich slávnostné kultúrne programy aj skladania sľubov iskričiek a pionierov.

Spočiatku boli pomníky a pamätníky realizované na autentických miestach, ktoré sa viazali priamo k vojnovým udalostiam a ich obetiam. **Pomník padlým vojakom sovietskej a rumunskej armády (1945)** na námestí SNP bol postavený pár mesiacov po vojne, na mieste, kde boli pôvodne pochovaní sovietski a rumunskí vojaci, ktorí padli pri oslobodzovaní mesta.

Pamätníky obetiam SNP v Kremničke (1947) a Nemeckej (1959 - 1960) boli umiestnené v blízkosti najväčších masových vojnových hrobov, kde boli zavraždené stovky mužov, žien a detí. Menšie figurálne pomníky boli vsadené na prirodzene vyvýšené plochy okrajov prírodného terénu a zelene tak, aby dominovali pohľadovým osiam uličného členenia mesta alebo obce a organicky dotvárali prostredie - **Partizán (1964), Ústup do hôr - Boj pokračuje v horách (1969), Zvíťazili (1969), Pamätník pomoci Sovietskeho zväzu SNP (1975)**.

Ikonickou dominantou mesta a najvýznamnejšou, medzinárodne rešpektovanou pamiatkou sa stala monumentálna architektúra **Pamätníka - Múzea SNP (1969)**, ktorý bol situovaný na základe urbanistickej súťaže na zlome terénu prepájajúcom historické jadro mesta s novou modernou štvrťou, vybudovanou po skončení vojny. Pamätník reprezentuje progresívne tendencie umenia a architektúry, spojené s kultúrnym uvoľnením režimu a okupáciou zmarenou snahou o demokratizačné procesy v Československu, ktoré vrcholili v druhej polovici 60. rokov 20. storočia.

V 70. a 80. rokoch 20. storočia sledujeme zapojenie pomníkov do odlišných typologických modelov prostredia mesta. Často susedia s novovybudovanými rýchlostnými komunikáciami a pripomínajú monumentálne „výtvarne dotvorené cestné mílniky“ - **Plastiky k 35. výročiu SNP (1981), Odkaz SNP nášmu radostnému dňu (1984)**. Tieto realizácie sú pre peších fyzicky neprístupné a až kuriózne odporujú pamätnej funkcii. Vypovedajú o pragmatickom úpadku a ideovom vyprázdnení poslednej fázy štátneho socializmu, ktorá sa počas normalizácie prejavovala v celej spoločnosti, oficiálnu monumentálnu tvorbu nevyvímajúc.

NÁZOV	PAMÄTNÍK OBETIAM SNP V KREMNIČKE	NAME	MEMORIAL TO THE VICTIMS OF THE SNP
AUTOR	DUŠAN JURKOVIČ		IN KREMNIČKA
REALIZÁCIA	1947	AUTHOR	DUŠAN JURKOVIČ
ADRESA	KREMNIČKA	YEAR OF REALISATION	1947
		LOCATION	KREMNIČKA

V KREMNIČKE BOLO ZAVRAŽDENÝCH VIAC AKO 700 ĽUDÍ ZATKNUTÝCH PO POTLAČENÍ POVSTANIA. MEDZI OBEŤAMI BOLI ZAJATÍ POVSTALECKÍ VOJACI, PARTIZÁNI, ILEGÁLNI PRACOVNÍCI, PRÍSLUŠNÍCI ZAHRANIČNÝCH MISÍÍ A RASOVO PRENASLEDOVANÍ OBČANIA ŽIDOVSKÉHO A RÓMSKEHO PÓVODU. PO VOJNE PRIAMO NA MIESTE MASOVÉHO VRAŽDENIA POSTAVILI PAMÄTNÍK PODĽA NÁVRHU DUŠANA JURKOVIČA. PAMÄTNÍK JE UMIESTNENÝ NA ÚPÄTÍ SVAHU V KAMENNEJ OHRADE. TVORÍ HO PYRAMIDÁLNY PYLÓN S TROJICOU SPÄTÝCH KRÍŽOV. VYZNAČUJE SA DÓSLEDNOU PRÁCOU S PROPORCIAMI A DÓSTOJNÝM, KULTIVOVANÝM VÝRAZOM. AREÁL BOL V 90. ROKOCH DOPLNENÝ PAMÄTNÍKOM ŽIDOVSKÝCH OBETÍ VOJNY - MENORA, OD ARCHITEKTA JURAJA ARIEHA FATRANA.

THERE WERE MORE THAN 700 PEOPLE ARRESTED AFTER THE SUPPRESSION OF THE UPRISING AND SUBSEQUENTLY MURDERED IN KREMNIČKA. CAPTURED REBEL TROOPS, PARTISANS, ILLEGAL WORKERS, MEMBERS OF FOREIGN MISSIONS, AND JEWISH AND ROMA CITIZENS PERSECUTED BASED ON THEIR RACE WERE AMONG THE VICTIMS. AFTER THE WAR, A MEMORIAL DESIGNED BY DUŠAN JURKOVIČ WAS BUILT DIRECTLY ON THE SITE OF THE MASS KILLINGS. THE MEMORIAL IS AT THE FOOT OF A SLOPE INSIDE A STONE ENCLOSURE. IT CONSISTS OF A PYRAMIDAL PYLON AND A TRIO OF CONNECTED CROSSES. METICULOUS WORK WITH PROPORTIONS AND A DIGNIFIED, REFINED EXPRESSION ARE CHARACTERISTIC OF THE STRUCTURE. IN THE 1990S, A MEMORIAL TO THE JEWISH VICTIMS OF THE WAR WAS ADDED TO THE SITE - A MENORAH BY ARCHITECT GEORGE ARIEH FATRAN.

NÁZOV	PARTIZÁN	NAME	PARTISAN
AUTOR	KAROL DÚBRAVSKÝ	AUTHOR	KAROL DÚBRAVSKÝ
REALIZÁCIA	1964	YEAR OF REALISATION	1964
ADRESA	ŽELEZNIČNÁ STANICA - BANSKÁ BYSTRICA MESTO NÁSTUPNÝ PRIESTOR NA URPÍN	LOCATION	BANSKÁ BYSTRICA MESTO RAILWAY STATION, THE FOOT OF THE URPÍN HILL

SOCHA PARTIZÁNA BOLA OSADENÁ NA STARŠÍ MOHUTNÝ PODSTAVEC A SEGMENTOVÚ PIESKOVCOVÚ PLATFORMU PRI PRÍLEŽITOSTI 20. VÝROČIA OSLÁV SNP. MONUMENTÁLNE SOCHÁRSKE STVÁRNENIE PARTIZÁNA JE KANONICKOU UKÁŽKOU TVORBY V ŠTYLE SOCIALISTICKÉHO REALIZMU. ZOBRAZUJE IDEALIZOVANÚ POSTAVU MLADÉHO MUŽA V NADŽIVOTNEJ VEĽKOSTI, V HEROICKOM POSTOJI SO ZBRAŇOU V RUKÉ. CIEŤOM TAKTO STVÁRNEJ FIGÚRY BOLO PÔSOBIŤ NA MASY A KOLEKTÍVNE VEDOMIE. V SÚLADE S IDEOLÓGIU REŽIMU POMNÍK PODPOROVAL MÝTUS O HRDINSKOM A STATOČNOM PARTIZÁNOVI, VĎAKA KTORÉMU SA MOHLA BUDOVAŤ NOVÁ SOCIALISTICKÁ SPOLOČNOSŤ.

ON THE OCCASION OF THE 20TH ANNIVERSARY OF THE SNP, A STATUE OF A PARTISAN WAS INSTALLED ON A MASSIVE PEDESTAL AND A SEGMENTED SANDSTONE PLATFORM. THE MONUMENTAL SCULPTURAL RENDITION OF THE PARTISAN IS A CANONICAL EXAMPLE OF SOCIALIST REALISM. IT DEPICTS A LARGER-THAN-LIFE, IDEALISED FIGURE OF A YOUNG MAN IN A HEROIC STANCE HOLDING A WEAPON. THE AIM OF THE FIGURE THUS PORTRAYED WAS TO APPEAL TO THE MASSES AND THE COLLECTIVE CONSCIOUSNESS. IN LINE WITH THE REGIME IDEOLOGY, THE SCULPTURE PROMOTED THE MYTH OF A HEROIC AND FEARLESS PARTISAN, THANKS TO WHOM IT WAS POSSIBLE TO BUILD A NEW SOCIALIST SOCIETY.

NÁZOV	POMNÍK PADLÝM VOJAKOM SOVIETSKEJ A RUMUNSKÉJ ARMÁDY	NAME	MEMORIAL TO THE SOVIET AND ROMANIAN SOLDIERS
AUTOR	SAMUEL VAJNŠTEIN	AUTHOR	SAMUEL VAJNŠTEIN
REALIZÁCIA	1945	YEAR OF REALISATION	1945
ADRESA	NÁMESTIE SNP, BANSKÁ BYSTRICA	LOCATION	SNP SQUARE, BANSKÁ BYSTRICA

ČIERNY OBELISK DOMINUJE SPODNEJ ČÁSTI NÁMESTIA A BOL POSTAVENÝ PODĽA NÁVRHU PORUČÍKA ČERVENEJ ARMÁDY SAMUELA VAJNŠTEINA NAD HROBAMI PADLÝCH VOJAKOV SOVIETSKEJ A RUMUNSKÉJ ARMÁDY, KTORÍ OSLOBODZOVALI MESTO. VÝSTAVBA SA ZAČALA TAKMER OKAMŽITE PO OSLOBODENÍ A SLÁVNOSTNÉ ODHALENIE SA KONALO UŽ 24. JÚNA 1945. STAVBU REALIZOVALA BANSKOBYSSTRICKÁ FIRMA HORN A MESTO SA ZAVIAZALO, ŽE SA BUDE O POMNÍK NATRVALO STARÁŤ. PŮVODNE BOLI V BLÍZKOSTI OBELISKU POCHOVANÝCH NIEKOĽKO DESIATOK PADLÝCH VOJAKOV, ICH TELÁ BOLI VŠAK NESKŮR PRESUNUTÉ NA VOJENSKÝ CINTORÍN DO ZVOLENA. PODOBNÉ POMNÍKY POSTUPOJÚCA SOVIETSKA ARMÁDA BUDOVALA PO CELEJ EURÓPE, ČO SÚVISILO S PREMYSLENOU TERITORIÁLNOU STRATÉGIOU KOMUNISTICKEJ PROPAGANDY. VŠETKY TAKTO REALIZOVANÉ POMNÍKOVÉ OBJEKTY BOLI VÝRAZNE OZNAČENÉ SYMBOLMI STRANY, HVIEZDOU, KOSÁKOM, KLADIVOM A NÁPISMI V AZBUKE. ÚČASŤ INÝCH KRAJÍN NA OSLOBODENÍ MIEST BOLA V NÁPISOCH NA POMNÍKOVÝCH ZÁMERNE OPOMENUTÁ. MANIFESTAČNÉ OSĽAVY SNP SA V 50. A 60. ROKOCH 20. STOROČIA KONÁVALI PRÁVE NA NÁMESTÍ SNP A OBELISK BOL DŮLEŽITÝM MIESTOM RITUALIZOVANÝCH ÚKONOV SPOMÍNANIA, HOČI SA PRIMÁRNE VIAZAL K INEJ VOJNOVEJ UDALOSTI. TO VŠAK MALO PODPOROVAŤ IDEOLÓGIU DEFORMOVANŮ VERZIU HISTÓRIE POVSTANIA AKO VEDENÉHO LEN KOMUNISTAMI A PARTIZÁNMI.

THE BLACK OBELISK, DOMINATING THE LOWER PART OF THE SQUARE, WAS BUILT ACCORDING TO THE DESIGN OF A RED ARMY LIEUTENANT SAMUEL VAJNŠTEIN OVER THE GRAVES OF FALLEN SOVIET AND ROMANIAN SOLDIERS WHO LIBERATED THE CITY. CONSTRUCTION BEGAN ALMOST IMMEDIATELY AFTER THE LIBERATION, AND THE CITY COMMITTED TO MAINTAINING THE MONUMENT INDEFINITELY AFTER HORN, A COMPANY FROM BANSKÁ BYSTRICA, COMPLETED THE CONSTRUCTION. THE UNVEILING CEREMONY TOOK PLACE ON 24 JUNE 1945. BODIES OF DOZENS OF SOLDIERS, BURIED NEAR THE OBELISK, WERE LATER TRANSFERRED TO THE MILITARY CEMETERY IN ZVOLENA. AS THE SOVIET ARMY ADVANCED ACROSS EUROPE, THEY BUILT SIMILAR MEMORIALS AS PART OF A STRATEGIC COMMUNIST PROPAGANDA CAMPAIGN. ALL SUCH MONUMENTS BORE THE HEAVY MARKING OF PARTY SYMBOLS, SUCH AS A STAR, SICKLE, HAMMER, AND CYRILLIC INSCRIPTIONS. SUCH INSCRIPTIONS DELIBERATELY OMITTED THE PARTICIPATION OF OTHER COUNTRIES IN THE LIBERATION OF CITIES. CELEBRATIONS OF THE SNP IN THE 1950S AND 1960S TOOK PLACE IN THE SNP SQUARE, WHERE THE OBELISK SERVED AS A SITE FOR RITUALISED ACTS OF COMMEMORATION DESPITE BEING PRIMARILY ASSOCIATED WITH ANOTHER WARTIME EVENT. HOWEVER, THE INTENTION WAS TO PROMOTE AN IDEOLOGICALLY DISTORTED VERSION OF THE HISTORY, PORTRAYING THE UPRISING AS LED SOLELY BY COMMUNISTS AND PARTISANS.

NÁZOV	PAMÄTNÍK - MÚZEUM SNP	NAME	MEMORIAL - MUSEUM OF THE SNP
AUTORI	DUŠAN KUZMA, JOZEF JANKOVIČ	AUTHORS	DUŠAN KUZMA, JOZEF JANKOVIČ
REALIZÁCIA	1965 - 1970	YEAR OF REALISATION	1965 - 1970
ADRESA	KAPITULSKÁ 23, BANSKÁ BYSTRICA	LOCATION	KAPITULSKÁ 23, BANSKÁ BYSTRICA

ARCHITEKT DUŠAN KUZMA SA PRI KONCIPOVANÍ DEFINITÍVNEJ PODOBY SKULPTURÁLNEJ FORMY MONUMENTÁLNEHO PAMÄTNÍKA SNP, KTORÝ JE ZÁROVEŇ MÚZEOM, SPOJIL SO SOCHÁROM JOZEFOM JANKOVIČOM. OBJEKT JE ZALOŽENÝ NA PÔSOBNÍ HOĽÉHO BETÓNU, Z KTORÉHO SÚ SFORMOVANÉ DVA MOHUTNÉ ŠKRUPINOVÉ SEGMENTY S EXPOZÍCIAMI PROTIFAŠISTICKÉHO POVSTANIA V INTERIÉRI. JANKOVIČOVO SUGESTÍVNE SÚSOŠIE OBETE VARUJÚ JE UMIESTNENÉ V ŠTRBINE MEDZI PRESEKNUTÝMI ČASŤAMI BETÓNOVEJ HMOTY A SVOJOU EXPRESIVITOU SA STALO AKCENTOM CELEJ STAVBY. SÚSOŠIE VYTVORENÉ V OBDOBÍ SPOLOČENSKÉHO A KULTÚRNEHO UVOLNENIA REPREZENTUJE PRÍKLAD SLOBODNÉHO UMELECKÉHO PREJAVU, KTORÝ SA FORMOVAL NA POZADÍ VTEĎY AKTUÁLNYCH MEDZINÁRODNÝCH PODNETOV Z OBLASTI NOVEJ FIGURÁCIE, ART BRUT A FILOZOFIE EXISTENCIALIZMU. NADČASOVÉ DIELO APELUJÚCE NA NEVINNOSŤ ĽUDSKÝCH OBETÍ SA AJ OBSAHOVO ZÁSADNE OSLOBODZUJE OD REŽIMOM PREFEROVANÝCH KONCEPCIÍ, KTORÉ UPREDNOSTŇOVALI IDEALIZOVANÉ FORMY VOJAKOV ČI PARTIZÁNOV ZOBRAZOVANÝCH SCHEMATICKY A S HEROIZUJÚCIM PÁTOSOM. PAMÄTNÍK BOL SLÁVNOSTNE OTVORENÝ 28. AUGUSTA 1969, V PREDVEČER OSLÁV 25. VÝROČIA SNP. V ROKU 1972 BOLO SÚSOŠIE OBETE VARUJÚ Z PAMÄTNÍKA - MÚZEA SNP ODSTRÁNENÉ, PRETOŽE NEVYHOVDALO NASTUPUJÚCEMU NORMALIZAČNÉMU REŽIMU. V ROKU 1974, PRI PRÍLEŽITOSTI 30. VÝROČIA SNP, BOLO UMIESTNENÉ V OBCI KALIŠTE, VYPÁLENEJ POČAS VOJNY. NA PÔVODNÉ MIESTO BOLO NAVRÁTENÉ AŽ V ROKU 2004.

ARCHITECT DUŠAN KUZMA JOINED SCULPTOR JOZEF JANKOVIČ WHEN DESIGNING THE FINAL FORM OF THE MONUMENTAL MEMORIAL OF THE SNP, WHICH ALSO SERVES AS A MUSEUM. THE BUILDING, CONSTRUCTED OF BARE CONCRETE, CONSISTS OF TWO MASSIVE SHELL-LIKE SEGMENTS WITH EXPOSITIONS INSIDE. THE VICTIMS WARN, JANKOVIČ'S EVOCATIVE SCULPTURE, IS PLACED IN A CREVICE BETWEEN THE SEVERED SECTIONS OF THE CONCRETE MASS, AND ITS EXPRESSIVENESS HAS BECOME THE EMPHASIS OF THE ENTIRE STRUCTURE. THE SCULPTURE EXEMPLIFIES THE FREE ARTISTIC EXPRESSION OF THE SOCIAL AND CULTURAL LIBERATION PERIOD. THE DESIGN CAME TO LIFE IN RESPONSE TO RELEVANT INTERNATIONAL ART MOVEMENTS SUCH AS NEW FIGURATION, ART BRUT, AND THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM. THE CONTENT OF THIS TIMELESS WORK, APPEALING TO THE INNOCENCE OF VICTIMS, IS ALSO FUNDAMENTALLY FREE FROM THE REGIMÉ'S PREFERRED CONCEPTS, WHICH FAVOURED IDEALISED FORMS OF SOLDIERS OR PARTISANS DEPICTED SCHEMATICALLY AND WITH HEROIC PATHOS. THE INAUGURATION OF THE MEMORIAL TOOK PLACE ON THE EVE OF THE 25TH ANNIVERSARY OF THE SNP ON 28 AUGUST 1969. IN 1972, THE VICTIMS WARN SCULPTURE WAS REMOVED FROM THE MEMORIAL - MUSEUM OF THE SNP BECAUSE IT DID NOT SUIT THE EMERGING NORMALISATION REGIME. IN 1974, ON THE OCCASION OF THE 30TH ANNIVERSARY OF THE SNP, THE SCULPTURE WAS RELOCATED TO THE VILLAGE OF KALIŠTE, WHICH HAD BURNT DOWN DURING THE WAR. IT RETURNED TO ITS ORIGINAL LOCATION IN 2004.

NÁZOV	ZVÍTAZILI	NAME	WINNERS
AUTOR	PAVOL TÓTH	AUTHOR	PAVOL TÓTH
REALIZÁCIA	1969	YEAR OF REALISATION	1969
ADRESA	ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY 9, BANSKÁ BYSTRICA	LOCATION	ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY 9, BANSKÁ BYSTRICA

DIELO PAVLA TÓTHA BOLO REALIZOVANÉ SÚBEŽNE S VÝSTAVBOU PAMÄTNÍKA - MÚZEA SNP A MALO VÝTVARNE DOTVÁRAĽ AREÁL PRÍCAHLÉHO PARKU. UMIESTNENÉ BOLO V JEHO SEVEROVÝCHODNOM OKRAJI, PRED BUDOVU ŠKOLY VOJENSKÉHO GYMNÁZIA SNP. MODERNE STVÁRANÉ DIELO BOLO VYTVORENÉ V UVOĽNENEJ KULTÚRNEJ ATMOSFÉRE ZÁVERU 60. ROKOV 20. STOROČIA. FIGURÁLNE SÚSOŠIE ZOBRAZUJE SKUPINU VOJAKOV, KDE TRAJA VO VÍTAZKOM, SPONTÁNNOM GESTE VYHADZUJÚ ŠTVRTÉHO SPOLUBOJOVNÍKA NAD HLAVU. PLASTIKA JE KOMPOVANÁ NA POHCADY ZO VŠETKÝCH STRÁN, SPÔSOB SPRACOVANIA NÁMETU VÍTAZSTVA AKO PRIRODZENÉHO RADOSTNÉHO GESTA PATRÍ K OJEDINELÝM V RÁMCI DOBOVÉHO SLOVENSKEHO MONUMENTÁLNEHO SOCHÁRSTVA, KTORÉ UPREDNOSTŇOVALO OFICIÁLNEJŠIE POĽATÉ, FRONTÁLNE STROHÉ KOMPOZÍCIE.

THE SCULPTURE, DESIGNED BY PAVEL TÓTH, WAS COMPLETED DURING THE CULTURALLY RELAXED ATMOSPHERE OF THE 1960S, AT THE SAME TIME AS THE CONSTRUCTION OF THE MEMORIAL - MUSEUM OF THE SNP. ITS PURPOSE WAS TO BRING ARTISTIC ELEMENTS TO THE ADJACENT PARK. LOCATED ON ITS NORTHEASTERN EDGE, IN FRONT OF THE MILITARY GRAMMAR SCHOOL OF THE SNP, THE MODERN FIGURATIVE SCULPTURE DEPICTS A GROUP OF SOLDIERS, WHERE THREE OF THEM THROW A FOURTH FIGHTER OVER THEIR HEADS IN A TRIUMPHANT, SPONTANEOUS GESTURE. THE SCULPTURE IS SUPPOSED TO BE VIEWABLE FROM ANY ANGLE. IT PORTRAYS THE THEME OF VICTORY AS A NATURAL, JOYFUL GESTURE, WHICH IS A UNIQUE APPROACH IN THE SLOVAK MONUMENTAL SCULPTURE OF THAT PERIOD, AS IT FAVOURED FORMALLY CONCEIVED, FRONTALLY AUSTERE COMPOSITIONS.

NÁZOV	PAMÄTNÍK OBETIAM SNP V NEMECKEJ	NAME	MEMORIAL TO THE VICTIMS OF THE SNP IN NEMECKÁ
AUTORI	MARIÁN BELUŠ, ALEXANDER BÉL, EDUARD STANČÍK, ALEXANDER VIKÁ, KLÁRA PATAKY	AUTHORS	MARIÁN BELUŠ, ALEXANDER BÉL, EDUARD STANČÍK, ALEXANDER VIKÁ, KLÁRA PATAKY
REALIZÁCIA	1959 - 1960	YEAR OF REALISATION	1959-1960
ADRESA	NEMECKÁ	LOCATION	NEMECKÁ

NEMECKÍ VOJACI V JANUÁRI 1945 ZAVRAŽDILI A VO VÁPENKE V NEMECKEJ SPÁLILI DO 900 ĽUDÍ. OBEŤAMI HROMADNÝCH POPRÁV BOLI PRÍSLUŠNÍCI POVSTANIA, ICH BLÍZKI PRÍBUZNÍ, SYMPATIZANTI A RASOVO PRENASLEDOVANÍ OBČANIA. NA PAMIATKU OBEŤÍ BOL PRIAMO NA MIESTE VRAŽDENIA VYBUDOVANÝ PIETNY AREÁL, KTORÝ NAVRHLA TROJICA MLADÝCH ARCHITEKTOV. PAMÄTNÍK TVORÍ OBJEKT PÔVODNEJ VÁPENKY, V KTOREJ BLÍZKOSTI SA NACHÁDZA PLOŠINA SO ŠTYLIZOVANÝM PLAMEŇOM VYSOKÝM 12 METROV Z BIELEHO BETÓNU OD SOCHÁRA ALEXANDRA VIKU. PRED PLAMEŇ JE UMIESTNENÉ FIGURÁLNE SOCHÁRSKE DIELO OD KLÁRY PATAKY. ZOBRAZUJE KĽAČIACU ŽENU V BEZNÁDEJNOM GESTE S ROZPAŽENÝMI RUKAMI. PAMÄTNÍK SA VYZNAČUJE NEVTIERAVOU A VYVÁŽENOU SYMBOLIKOU ÚSPORNÝCH TVAROV, PODPORENOU PRIMERANOU EXPRESIVITOU SOCHÁRSKEHO STVÁRNENIA.

IN JANUARY 1945, GERMAN SOLDIERS MURDERED AND BURNED UP TO 900 PEOPLE IN A LIME KILN IN NEMECKÁ. THE VICTIMS OF THE MASS EXECUTIONS WERE MEMBERS AND SUPPORTERS OF THE SNP, THEIR CLOSE RELATIVES, AND CITIZENS PERSECUTED BASED ON THEIR RACE. A COMMEMORATIVE AREA, BUILT DIRECTLY ON THE SITE OF THE MASS KILLINGS, WAS DESIGNED BY A TRIO OF YOUNG ARCHITECTS TO HONOUR THE VICTIMS. THE MEMORIAL CONSISTS OF THE ORIGINAL LIME KILN AND A NEARBY PLATFORM WITH A STYLISED 12-METRE-HIGH FLAME IN WHITE CONCRETE BY SCULPTOR ALEXANDER VIKÁ. IN FRONT OF THE FLAME, THERE IS A FIGURATIVE SCULPTURE BY KLÁRA PATAKY. IT DEPICTS A KNEELING WOMAN IN A HOPELESS STANCE WITH HER ARMS OUTSTRETCHED. UNOBTUSIVE AND BALANCED SYMBOLISM OF PLAIN SHAPES, SUPPORTED BY AN APPROPRIATELY EXPRESSIVE SCULPTURAL RENDITION, ARE CHARACTERISTIC OF THE MEMORIAL.

NÁZOV	ÚSTUP DO HÔR - BOJ POKRAČUJE V HORÁCH	NAME	RETREAT TO THE MOUNTAINS - THE BATTLE CONTINUES IN THE MOUNTAINS
AUTOR	JÁN HUČKO	AUTHOR	JÁN HUČKO
REALIZÁCIA	1969	YEAR OF REALISATION	1969
ADRESA	ŽELEZNIČNÁ STANICA UĽANKA	LOCATION	UĽANKA RAILWAY STATION

MNOHOFIGURÁLNA SCÉNA SÚSOŠIA JE VYSEKANÁ Z JEDNÉHO BLOKU KAMEŇA A KOMPOVANÁ NA POHĽAD ZO VŠETKÝCH STRÁN. VYZNAČUJE SA POPIŠNOSŤOU, NO KOMPAKTNOSŤOU SPRACOVANIA KOMPLIKOVANÉHO NÁMETU. ZACHYTÁVA SKUPINU AŽ SIEDMICH POSTÁV. VOJACI V DLHÝCH PLÁŠTOCH NESÚ NA NOSIDLÁCH POLOŽENÝCH NA PLECIACH ZRANENÉHO DRUHA A USTUPOJÚ DO HÔR. V RADE MEDZI KRÁČAJÚCIMI MUŽMI NÁJDEME AJ DVE ŽENSKÉ POSTAVY. JEDNA Z NICH MÁ K HRUDI PRIVINUTÉ DIEŤA. NÁVRH K TOMUTO SÚSOŠIU VZNIKOL EŠTE V 50. ROKOCH V ŠTÝLE SOCIALISTICKÉHO REALIZMU. KOMORNÁ BRONZOVÁ VERZIA PÓVODNÉHO DIELA BOLA ZREALIZOVANÁ V MONUMENTÁLNEJ MIERKE AŽ V ROKU 1969 PRI PRÍLEŽITOSTI 25. VÝROČIA SNP, KEĎ BOL AJ POZMENENÝ NÁZOV PRÁCE. POMENOVANIE ÚSTUP DO HÔR UPRAVILI NA HEROICKEJŠIE PÓSOBIACI BOJ POKRAČUJE V HORÁCH.

THE SCULPTURE'S MULTI-FIGURAL SCENE IS CARVED FROM A SINGLE BLOCK OF STONE AND COMPOSED TO BE VIEWABLE FROM ALL SIDES. THE WORK PRESENTS A DESCRIPTIVE YET CONCISE PORTRAYAL OF THE COMPLICATED TOPIC. IT DEPICTS A GROUP OF UP TO SEVEN FIGURES - SOLDIERS IN LONG COATS CARRYING A WOUNDED FELLOW FIGHTER ON A STRETCHER PLACED ON THEIR SHOULDERS AND RETREATING INTO THE MOUNTAINS. AMONG THE WALKING MEN, TWO FEMALE FIGURES CAN ALSO BE FOUND. ONE OF THEM HAS A CHILD STRAPPED TO HER CHEST. THE SCULPTURE HAD BEEN DESIGNED IN THE 1950S AND FOLLOWED THE STYLE OF SOCIALIST REALISM. THE SIMPLER BRONZE VERSION OF THE ORIGINAL WORK WAS REALISED ON A MONUMENTAL SCALE IN 1969, ON THE OCCASION OF THE 25TH ANNIVERSARY OF THE SNP, WHEN THE TITLE OF THE WORK WAS ALSO CHANGED FROM RETREAT TO THE MOUNTAINS TO THE MORE HEROIC SOUNDING THE BATTLE CONTINUES IN THE MOUNTAINS.

NÁZOV	PLASTIKY K 35. VÝROČIU SNP	NAME	SCULPTURES TO THE 35TH ANNIVERSARY OF THE SNP
AUTORI	MIKULÁŠ PALKO, PAVEL REK, JIŘÍ ROMMER	AUTHORS	MIKULÁŠ PALKO, PAVEL REK, JIŘÍ ROMMER
REALIZÁCIA	1981	YEAR OF REALISATION	1981
ADRESA	POD OBCOU BADÍN, NAD OBCAMI KOSTIVIARSKA, JAKUB, UCANKA	LOCATION	BELOW THE BADÍN VILLAGE, ABOVE THE VILLAGES OF KOSTIVIARSKA, JAKUB, UCANKA

BETÓNOVÉ RELIÉFNE PLASTIKY K 35. VÝROČIU SNP VYTVORIL SOCHÁR MIKULÁŠ PALKO V SPOLUPRÁCI S ARCHITEKTMI PAVLOM REKOM A JIŘÍM ROMMEROM. PLASTIKY BOLI OSADENÉ PRI VSTUPOCH DO MESTA BANSKÁ BYSTRICA POD OBCOU BADÍN A NAD OBCAMI KOSTIVIARSKA, JAKUB, UCANKA. NACHÁDZAJÚ SA V BLÍZKOSTI ŠTYROCH RÔZNYCH ÚSEKOV RÝCHLOSTNEJ KOMUNIKÁCIE, KTORÁ SA STAVALA V 70. A 80. ROKOCH 20. STOROČIA. VYTVORENÉ SÚ Z VYSOKÝCH PANELOVÝCH STIEN, TVAROVANÝCH Z POHĽADOVÉHO BETÓNU A ZOSKUPENÝCH DO LINEÁRNYCH KOMPOZÍCIÍ. JEDNOTLIVÉ BLOKY SÚ ŠABLÓNOVITE DEKOROVANÉ VHĽBENÝMI RELIÉFMI. GEOMETRICKY ŠTYLIZOVANÉ FIGURÁLNE ZOBRAZENIA RELIÉFOV ZACHYTÁVAJÚ ROZPOHYBOVANÉ POSTAVY V DLHÝCH PLÁŠTOCH A DYNAMICKÝCH GESTÁCH SO ZBRAŇAMI NAD HLAVAMI. VÝTVARNÁ REALIZÁCIA ZODPOVEDÁ NORMALIZAČNÉMU PRISPÔSOBENIU SA AUTORA VTEDAJŠEJ KULTÚRNEJ POLITIKE. V PRÍPADE TÝCHTO PLASTÍK BOLA IDEOLÓGIU PRESADZOVANÁ DOMINANTNÁ ÚLOHA KOMUNISTICKEJ STRANY V POVSTANÍ DEMONŠTROVANÁ ZVÝRAZNENOU PÄŤCÍPOU HVIEZDOU.

SCULPTOR MIKULÁŠ PALKO COLLABORATED WITH ARCHITECTS PAVEL REK AND JIŘÍ ROMMER TO CREATE CONCRETE RELIEF SCULPTURES COMMEMORATING THE 35TH ANNIVERSARY OF THE SNP. THE SCULPTURES WERE INSTALLED AT THE ENTRANCES TO BANSKÁ BYSTRICA, BELOW THE VILLAGE OF BADÍN, AND ABOVE THE VILLAGES OF KOSTIVIARSKA, JAKUB, AND UCANKA. THEY WERE BUILT IN THE 1970S AND SITUATED NEXT TO FOUR DIFFERENT PARTS OF THE EXPRESSWAY. THEY CONSIST OF HIGH BÉTON BRUT PANELS GROUPED INTO LINEAR COMPOSITIONS. HOLLOWED-OUT, STEREOTYPICAL RELIEFS ADORN THE INDIVIDUAL BLOCKS. THE GEOMETRICALLY STYLISED FIGURAL DEPICTIONS OF THE RELIEFS DEPICT FIGURES IN LONG ROBES AND DYNAMIC STANCES WITH WEAPONS ABOVE THEIR HEADS. THE ARTISTIC REALISATION CORRESPONDS TO THE ARTIST'S ADAPTATION TO THE CULTURAL POLICY OF THE TIME. IN THE CASE OF THESE SCULPTURES, THE DOMINANT ROLE OF THE COMMUNIST PARTY IN THE UPRISING, PROMOTED BY THE IDEOLOGY, WAS DEMONSTRATED BY THE HIGHLIGHTED FIVE-POINTED STAR.

NÁZOV	PARTIZÁN	NAME	PARTISAN
AUTOR	JOZEF HÖGER	AUTHOR	JOZEF HÖGER
REALIZÁCIA	1982	YEAR OF REALISATION	1982
ADRESA	OKRUŽNÁ 19, BANSKÁ BYSTRICA	LOCATION	OKRUŽNÁ 19, BANSKÁ BYSTRICA

POMNÍK VZNIKOL NA DOTVORENIE PROSTREDIA V OKOLÍ NOVOVYBUDOVANÉHO OKRESNÉHO SÍDLA POLICAJNÉHO ZBORU. SOCHÁR JOZEF HÖGER KOMPONOVAL PRÁCU AKO PLOCHÚ STÉLU Z HOLÉHO BETÓNU VYTIAHNUTÚ DO VÝŠKY. STÉLA, NA KTORÚ UMIESTNIL VYSTUPUJÚCI FIGURÁLNY RELIÉF, NADVÄŽUJE NA RYTMICKÉ ČLENENIE FASÁDY BUDOVY. POSTAVA PARTIZÁNA JE ZOBRAZENÁ Z PROFILU V NADŽIVOTNEJ VEĽKOSTI. PRÁCA JE DOPLNENÁ O KOVOVÝ NÁPIS S ROKOM VYPUKNUTIA POVSTANIA A SYMBOLOM POVINNEJ PÄŤCÍPEJ HVIEZDY, KTORÚ POČAS NORMALIZÁCIE V POMNÍKOVÝCH REALIZÁCIÁCH VENOVANÝCH SNP IDEOLOGICKÉ KOMISIE SCHVAČUJÚCE NÁVRHY VYŽADOVALI.

THE MONUMENT, CREATED TO COMPLEMENT THE AREA AROUND A NEWLY BUILT DISTRICT HEADQUARTERS OF THE POLICE DEPARTMENT BY SCULPTOR JOZEF HÖGER, IS COMPOSED OF A HIGH AND FLAT CONCRETE STELE. THE STELE, ON WHICH THE AUTHOR PLACED A PROTRUDING FIGURAL RELIEF, FOLLOWS THE RHYTHMIC STRUCTURE OF THE BUILDING'S FAÇADE. THE FIGURE OF THE PARTISAN IS IN PROFILE AND LARGER-THAN-LIFE. THE WORK HAS A METAL INSCRIPTION WITH THE YEAR OF THE OUTBREAK OF THE SNP AND THE SYMBOL OF THE OBLIGATORY FIVE-POINTED STAR REQUIRED BY IDEOLOGICAL COMMISSIONS, WHO APPROVED DESIGNS OF MONUMENTS DEDICATED TO THE UPRISING DURING THE NORMALISATION PERIOD.

NÁZOV	PAMÄTNÍK POMOCI SOVIETSKÉHO ZVÄZU SNP	NAME	THE MEMORIAL TO THE HELP OF THE SOVIET UNION TO THE SNP
AUTORI	EDUARD STANČÍK, ALEXANDER VIKÁ	AUTHORS	EDUARD STANČÍK, ALEXANDER VIKÁ
REALIZÁCIA	1975	YEAR OF REALISATION	1975
ADRESA	BADÍN	LOCATION	BADÍN

SOCHÁR ALEXANDER VIKÁ V SPOLUPRÁCI S ARCHITEKTOM EDUARDOM STANČÍKOM VYTVORILI PAMÄTNÍK SYMBOLIZUJÚCI LETECKÝ MOST MEDZI SOVIETSKYM ZVÄZOM A CENTROM POVSTANIA. REALIZÁCIA BOLA OSADENÁ NA BETÓNOVEJ PLATNI NA VYVÝŠENOM ÚZEMÍ NEĎALEKO OBCE BADÍN A JE DOBRE VNÍMATELNÁ ZO ŠIROKÉHO OKOLIA. UMIESTNENIE MÁ PRIPOMÍNAŤ BLÍZKOSŤ LETISKA TRI DUBY, KTORÉ ZOHRALO POČAS POVSTANIA DÔLEŽITÚ ÚLOHU. PAMÄTNÍK TVORIA MOHUTNÉ KONŠTRUKCIE KRÍDLOVITO VYTIAHNUTÉ DO STRÁN. ARCHITEKTÚRA PRIPOMÍNA ZADNÚ ČASŤ LIETADLA A JE VYHOTOVENÁ Z MODERNÝCH MATERIÁLOV - NEREZU A HYDRONÁLIA V HLADKOM PREVEDENÍ. NOSNÉ PRVKY SÚ PREPOJENÉ TROMI VYSOKÝMI PLATŇAMI S FIGURÁLNYM RELIÉFOM. STRNULO A SCHEMATICKY STVÁRNENÉ MOTÍVY MALI VYJADRIŤ POZITÍVNY VZŤAH CIVILNÉHO OBYVATELSTVA K SOVIETSKYM VOJAKOM. FIGURÁLNE SCÉNY BOLI V DOBOVEJ TLAČI POMENOVANÉ AKO VÍTANIE V BADÍNE, BOJOVÁ VÝPRAVA, PO BOJI.

SCULPTOR ALEXANDER VIKÁ AND ARCHITECT EDUARD STANČÍK CREATED A MONUMENT SYMBOLISING THE AIR BRIDGE BETWEEN THE SOVIET UNION AND THE CENTRE OF THE UPRISING. THE OBJECT WAS MOUNTED ON A CONCRETE SLAB ON AN ELEVATED AREA NEAR THE VILLAGE OF BADÍN, MAKING IT EASILY VISIBLE FROM AFAR. ITS LOCATION IS SUPPOSED TO REMIND US OF THE PROXIMITY OF THE TRI DUBY AIRPORT, WHICH HAD A VITAL ROLE DURING THE UPRISING. THE MEMORIAL CONSISTS OF MASSIVE STRUCTURES WINGED OUT TO THE SIDES. THE ARCHITECTURE IS REMINISCENT OF THE REAR OF AN AIRCRAFT AND IS MADE OF MODERN MATERIALS, SUCH AS STAINLESS STEEL AND HYDRONALIUM. THE LOAD-BEARING ELEMENTS, CONNECTED BY THREE TALL PLATES, FEATURE A FIGURAL RELIEF. THE AUSTERE AND SCHEMATICALLY RENDERED MOTIFS WERE INTENDED TO EXPRESS THE POSITIVE ATTITUDE OF THE CIVILIAN POPULATION TOWARDS SOVIET SOLDIERS. THE FIGURAL SCENES WERE NAMED IN THE PRESS AS WELCOME TO BADÍN, MILITARY EXPEDITION, AFTER THE BATTLE.

NÁZOV	ODKAZ SNP NÁŠMU RADOSTNÉMU DNEŠKU	NAME	LEGACY OF THE SNP
AUTORI	LADISLAV BERÁK, ONDREJ LIPTÁK, ĽUDOVÍT KUPKOVIČ	AUTHORS	LADISLAV BERÁK, ONDREJ LIPTÁK, ĽUDOVÍT KUPKOVIČ
REALIZÁCIA	1984	YEAR OF REALISATION	1984
ADRESA	PRI CESTE R1 OD ZVOLENA DO BANSKEJ BYSTRICE	LOCATION	NEXT TO THE R1 EXPRESSWAY FROM ZVOLEN TO BANSKÁ BYSTRICA

PRÁCA BOLA ŠPECIÁLNE VYTVORENÁ K OSLAVÁM OKRÚHLEHO 40. VÝROČIA SNP PRI VSTUPE DO MESTA BANSKÁ BYSTRICA V BLÍZKOSTI RÝCHLOSTNEJ CESTY. SOCHU MLADÉJ ŽENY S ROZPAŽENÝMI RUKAMI VÍTAJÚCEHO GESTA VYTVOŘIL LADISLAV BERÁK Z MEDENÉHO PLECHU. UMIESTNENÁ JE NA ŠTRNÁŠMETROVOM ZVLNENOM BETÓNOVOM PYLÓNE, ODLIATOM PODĽA NÁVRHU SOCHÁRA ONDREJA LIPTÁKA. SÚČASŤOU VÝTVARNEJ REALIZÁCIE SÚ AJ MOHUTNÉ BETÓNOVÉ ČREPNÍKY NA KVETY OD ARCHITEKTA ĽUDOVÍTA KUPKOVIČA. IDE O POSLEDNÝ POMNÍK SNP REALIZOVANÝ NA ÚZEMÍ MESTA. V REZIGNOVANEJ SPOLOČENSKEJ ATMOSFÉRE NESKOREJ NORMALIZÁCIE HO MIESTNI OBYVATELIA POSMEŠNE NAZÝVALI „LITVAJKA“, PODĽA KOMUNISTICKEJ POLITIČKY ELENY LITVAJOVEJ, KTORÁ V NÁRODNOM ZHROMAŽDENÍ ČSSR ZASTUPOVALA STREDO-SLOVENSÝ KRAJ A UDRŽALA SA VO VYSOKÝCH FUNKCIÁCH OD 50. ROKOV AŽ DO NEŽNEJ REVOLÚCIE.

THE ARTWORK, CREATED FOR THE 40TH ANNIVERSARY OF THE SNP'S CELEBRATIONS, IS LOCATED AT THE ENTRANCE TO BANSKÁ BYSTRICA, NEAR THE EXPRESSWAY. LADISLAV BERÁK CREATED THE STATUE OF A YOUNG WOMAN WITH HER ARMS OUTSTRETCHED IN A WELCOMING STANCE USING COPPER SHEETS. HE POSITIONED IT ON A FOURTEEN-METRE-HIGH CURVED PYLON, CAST ACCORDING TO THE DESIGN OF SCULPTOR ONDREJ LIPTÁK. THE ARTWORK ALSO INCLUDES MASSIVE CONCRETE FLOWERPOTS DESIGNED BY ARCHITECT ĽUDOVÍT KUPKOVIČ. IT IS THE LAST MONUMENT DEDICATED TO THE UPRISING CONSTRUCTED WITHIN THE MUNICIPALITY. IN THE RESIGNED SOCIAL ATMOSPHERE OF LATE NORMALISATION, LOCALS MOCKINGLY CALLED IT "LITVAJKA", AFTER THE COMMUNIST POLITICIAN ELENA LITVAJOVÁ, WHO REPRESENTED THE CENTRAL SLOVAK REGION IN THE NATIONAL ASSEMBLY OF THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC AND HELD HIGH OFFICE FROM THE 1950S UNTIL THE VELVET REVOLUTION.

MONUMENTS AND MEMORIALS

Monuments and memorials dedicated to the Slovak National Uprising (SNP), built in Czechoslovakia after the start of the communist regime, were created against the background of a complex relationship between state power and art. The cultural policy and historiography of the time promoted a teleological understanding of a happy socialist future, the beginning of which was the Uprising. Therefore, the ideology of state socialism paid particular and almost myth-making attention to monumental works associated with commemorations and celebrations of the SNP.

Period literature indicates that there were over 960 monuments dedicated to the Uprising in the Central Slovak Region. The ideological commission of the competent Communist Party authority regulated the creation of the statues through laws and decrees and supervised their construction up to the unveiling ceremony.

Nationwide mass celebrations were organised annually in Banská Bystrica to commemorate the town's role as a centre of the anti-fascist resistance. On the occasion of round anniversaries, new monuments and memorials were being opened to the public and accompanied by celebrations, at which commemorations and wreath-laying ceremonies occurred. They also served as meeting spots for political elites and international delegates from friendly countries led by the Soviet Union, as well as venues for ceremonial cultural programmes and the taking of the oaths of Young Pioneers.

Initially, monuments and memorials were given locations directly associated with the war events and their victims. The **Memorial to the Soviet and Romanian Soldiers (1945)**, in the Slovak National Uprising Square, was built a few months after the war at the place of burial of Soviet and Romanian soldiers

who had died during the liberation of the town. The **Memorials to the Victims of the SNP in Kremnička (1947)** and **Nemecká (1956-1960)** are located near the largest mass war graves, where hundreds of men, women, and children were murdered.

Smaller figural monuments were set on naturally elevated edges of natural terrain and greenery to dominate the view axes of the street layout of towns or villages and organically complement the environment - **Partisan (1964)**, **The Battle Continues in the Mountains - Retreat to the Mountains (1969)**, **Winners (1969)**, **Memorial to the Help of the Soviet Union to the SNP (1975)**.

The monumental architecture of the **Memorial - Museum of the SNP (1969)**, which was situated based on an urban planning competition onto a fracture of the terrain connecting the historic core of the city with the new modern district built after the end of the war, became the iconic landmark of the city and the most important, internationally respected monument. The memorial represents the progressive tendencies of art and architecture associated with the cultural liberation of the regime as well as efforts to democratise Czechoslovakia thwarted by the occupation, culminating in the second half of the 1960s.

In the 1970s and 1980s, we observe the involvement of monuments in different typological models of the urban environment. Often adjacent to newly constructed expressways, they evoke monumental "artistic road milestones" - **Sculptures to the 35th Anniversary of the SNP (1981)** and **Legacy of the SNP (1984)**. These structures are inaccessible to pedestrians and curiously contradict the memorial function. They testify to the pragmatic decline and ideological emptiness of the last phase of state socialism, which manifested throughout society during normalisation, not excluding official monumental works.

